

I. M. Sysoieva,

*к. е. н., доцент кафедри економіки, обліку та оподаткування,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Тернопільського національного економічного університету
ORCID ID: 0000-0003-0567-1658*

O. Ю. Балазюк,

*к. е. н., доцент кафедри економіки, обліку та оподаткування,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Тернопільського національного економічного університету
ORCID ID: 0000-0002-8673-0869*

O. B. Pohrishchuk,

*к. е. н., викладач кафедри економіки, обліку та оподаткування,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Тернопільського національного економічного університету
ORCID ID: 0000-0001-9513-0585*

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.11.46

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО АУДИТУ, ЙОГО ПАРАМЕТРИ ТА МЕТОДИ

I. Sysoieva,

*PhD in Economics, Associate Professor, Department of Economics, Accounting and Taxation,
Vinnitsya Educational and Scientific Institute of Economics of Ternopil National Economic University*

O. Balaziuk,

*PhD in Economics, Associate Professor, Department of Economics, Accounting and Taxation,
Vinnitsya Educational and Scientific Institute of Economics of Ternopil National Economic University*

O. Pohrishchuk,

*PhD in Economics, Teacher, Department of Economics, Accounting and Taxation
of Vinnitsya Educational-Scientific Institute of Economics of Ternopil National Economic University*

SUMMARY OF SOCIAL AUDIT, ITS PARAMETERS AND METHODS

У статті обґрунтовано базові принципи концептуалізації соціального аудиту. Узагальнено зарубіжний досвід виникнення і розвитку соціального аудиту в суспільній практиці. Здійснено аналіз сучасного стану і перспектив впровадження соціального аудиту в управлінську практику України. Проаналізовано передумови виникнення соціального аудиту, досліджено його основні параметри та наслідки впровадження в Україні. Доведено, що соціальний аудит має можливість стати ефективним інструментом соціального партнерства, що дозволяє здійснювати діалог між зацікавленими сторонами на основі достовірних результатів добровільного, незалежного і об'єктивного аудиторського обстеження, що має на меті досягнення консенсусу в регулюванні соціоекономічних відносин. Виокремлено три групи методів проведення внутрішнього соціального аудиту: організаційно-аналітичні, соціально-психологічні та економічні методи. Здійснено припущення, що соціальний аудит, навіть з урахуванням його подальшого вдосконалення, звичайно, не вирішить сучасних соціальних і екологічних бід. Однак його по праву можна розглядати як своєрідну соціальну інновацію, здатну з часом трансформуватися в дієвий механізм регулювання соціально-економічних процесів в умовах глобалізації.

The article substantiates the basic principles of the conceptualization of social audit. The foreign experience of the emergence and development of social audit in public practice is generalized. The analysis of the current state and prospects of introducing social audit into the management practice of Ukraine is carried out. Prerequisites for the emergence of social audit are analyzed, its main parameters and consequences of implementation in Ukraine are investigated. It has been proved that social audit has the potential to become an effective social partnership tool that allows for dialogue between stakeholders on the basis of reliable results of a voluntary, independent and objective audit survey aimed at achieving consensus in regulating socio-economic relations.

Social audit is a multi-vector concept that answers many questions, the solution of which will contribute to the development of business and, consequently, the socio-economic development of the country as a whole.

It is important to generate awareness that for today's business, the main competitive advantage is the availability of powerful human capital, so the business should focus on increasing the cost of labor.

The constant reduction of the traditional competitive advantages of Ukraine by obtaining preferential terms of doing business or using cheap material resources should increase the interest of Ukrainian companies in competition on the basis of the "expensive" labor model, which involves decent wages.

There are three groups of methods of conducting internal social audit: organizational-analytical, social-psychological and economic methods. The assumption is made that social audit, even with its further improvement, will certainly not solve modern social and environmental problems. However, it can rightly be regarded as a kind of social innovation, capable of transforming over time into an effective mechanism for regulating socio-economic processes in the context of globalization.

Ключові слова: соціальний аудит, соціальний контроль, соціальна діагностика та технологія, соціальна відповідальність, методи внутрішнього соціального аудиту, параметри соціального аудиту.

Keywords: social audit, social control, social diagnostics and technology, social responsibility, methods of internal social audit, social audit parameters.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасній системі управління господарською діяльністю величезну істотну роль став відігравати соціальний аудит.

Хоча соціальний аудит — це абсолютно нове явище, вперше термін "соціальний аудит" був використаний у сорокових роках минулого століття Теодором Ж. Крепсом, який був професором економіки Стенфордської школи бізнесу. У 1953 році американський дослідник Х.Р. Боуен теж розглядав питання соціального аудиту, проте формування концепції соціального аудиту належить Ж. Умблу, який опублікував роботу "Соціальний аудит на службі менеджменту виживання" [6].

У подальшому стрімкий розвиток науково-технічного прогресу, впровадження інноваційних технологій, поява нових організаційних форм виробництва зумовлюють ускладнення процесу управління фінансово-господарською діяльністю підприємства, передбачають отримання своєчасної, достовірної, всебічної інформації, необхідної для ухвалення оптимальних управлінських рішень. Тому з метою ефективного управління бізнесом та підвищення якості контрольних функцій виникає нагальна потреба створення системи інформаційного забезпечення при проведенні соціального аудиту управлінської діяльності суб'єкта господарювання, що підтверджує актуальність теми дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням теорії, методології, організації і методики аудиту присвячено багато ґрунтовних досліджень провідних науковців України, зокрема, Білуха М.Т., Бондаря В.П., Бондаря М.І., Бутинця Ф.Ф., Валуєва Б.І., Герасимовича А.М., Голова С.Ф., Гуцайлюка З.В., Давидова Г.М., Дорош Н.І., Дрозд І.К., Завгороднього С.Я., Зубілевич С.Я., Івахненкова С.В., Калюги Є.В., Кіндрацької Л.М., Крупки Я.Д., Кужельного М.В., Кузьмінського А.М., Максимової В.Ф., Малюги Н.М., Мниха Є.В., Петрик О.А., Правдюк Н.А., Пушкаря М.С., Редченка К.І., Редька О.Ю., Рудницького В.С., Савченка В.Я., Сопка В.В., Стефанюка І.Б., Сухаревої Л.О., Усача Б.Ф., Шевчука В.О. та ін.

Проте в теорії аудиту до сучасного моменту немає єдності думок, можна відмітити лише певну спільність поглядів вчених, що базується на визнанні постулатів, принципів і категорій, які складають концепцію та концептуальні основи аудиту.

Попри значний внесок указаних вчених у розвиток теоретичних, методологічних, організаційних та методичних положень аудиту, відмітимо, що в сучасній економічній науці поки що відсутнє цілісне уявлення про особливості розвитку саме соціального аудиту, його місце в системі соціально-економічних відносин, що ак-

туалізує необхідність дослідження еволюційних витоків, особливостей та інституційних детермінант його історичного розвитку.

МЕТА СТАТТІ

Отже, вибір теми та основні цілі статті зумовлені необхідністю чіткого визначення місця та функцій аудиту в сучасній системі соціально-економічних відносин, визначення основних параметрів саме соціального аудиту та дослідження його розвитку та становлення аудиту в Україні, в умовах активізації інтеграційних процесів вітчизняної економіки до глобального економічного простору, а також розгляд основних методів проведення внутрішнього соціального аудиту.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Соціальний аудит — процес оцінки, підготовки звіту, підвищення ефективності функціонування і стилю роботи організації, засіб вимірювання її впливу на суспільство загалом. За допомогою соціального аудиту можна виміряти ступінь корпоративної соціальної відповідальності.

Ним оцінюються передусім формальні і неформальні правила поведінки всередині організації, думки сторін, зацікавлених в діяльності компанії, з метою вибору умов, сприятливих для менеджменту якості і розвитку людських ресурсів [5, с. 88].

Що конкретно вивчає соціальний аудит на рівні підприємства і що він дає підприємству?

На рівні підприємства досліджуються такі питання, що стосуються конкретних характеристик якості трудового життя:

1. Аудит трудового потенціалу:

— професіоналізм;

— рівень освіти;

— етнокультура;

— психофізичний стан.

2. Аудит мотиваційного поля:

— ставлення до власності;

— зміст праці;

— матеріальне стимулювання праці;

— моральне стимулювання праці;

— соціальна захищеність працівника;

— ергономіка (наука, яка комплексно вивчає особливості виробничої діяльності людини в системі "людина-техніка-довкілля" задля уможливлення її ефективності, безпеки та комфорту);

— участь працівника в управлінні;

— корпоративна культура.

Соціальний аудит є багатовекторним поняттям, що дає відповіді на безліч запитань, вирішення яких сприя-

Таблиця 1. Параметри соціального аудиту (макрорівень)

№ з/п	Параметри соціального аудиту	Характеристика
1	Демографічна ситуація	Щільність населення за регіонами смертність
2	Охорона здоров'я та безпека праці	Захворюваність населення за видами хвороб
3	Освіта	Чисельність осіб, які навчалися у навчальних закладах; кількість загальноосвітніх навчальних закладів, професійно-технічних навчальних закладів, вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації, показники прийому студентів до ЗВО за джерелами фінансування їх навчання, показники діяльності аспірантури та докторантури; розподіл населення за рівнем освіти, за статтю та місцем мешкання
4	Соціальна напруженість	Заборгованість із виплати заробітної плати та окремих видів соціальної допомоги, заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг, рівень безробіття, чисельність працівників, які перебували у відпустках з ініціативи адміністрації, кількість страйків та їх наслідки, порушення трудового законодавства, коефіцієнти злочинності, чисельність жебраків, кількість самогубств
5	Зайнятість населення	Економічна активність населення (за місцем проживання, статтю, віковими групами), звільнення працівників (за регіонами)
6	Житлові умови	Забезпеченість населення житлом, введення в експлуатацію житлових будинків, кількість сімей та однаків, які перебували на квартирному обліку, одержали житло та поліпшили свої житлові умови, надання житла окремим категоріям населення
7	Пенсійне забезпечення	Види та розміри пенсій, чисельність пенсіонерів за регіонами, середній розмір пенсій, співвідношення середніх розмірів пенсії та заробітної плати працівників, зайнятих в економіці
8	Соціально-демографічні характеристики домогосподарств	Розмір, склад, житлові умови, наявність і використання земельних ділянок, характеристика особистих підсобних господарств, рівень освіти населення, рівень розвитку фізкультури та спорту, структура доходів та витрат
9	Заробітна плата	Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників (за галузями економіки, регіонами, видами діяльності), структура фонду оплати праці, індекси заробітної плати та інфляції, галузеві співвідношення з/п, співвідношення з/п та прожиткового мінімуму для працездатної особи
10	Бідність	Порівняльний аналіз бідності в Україні та в інших країнах
11	Соціально-економічна захищеність населення	Базова захищеність, захищеність доходів, професійних умінь, безпека ринку праці, умов праці, гарантії зайнятості та волевиявлення, соціальна справедливість
12	Стан дотримання Кодексу законів про працю України на підприємствах різних форм власності	Структура порушень трудового законодавства: оплату праці, гарантії та компенсації, укладення і виконання колективних договорів, трудові відносини у разі банкрутства, працю жінок, молоді, інвалідів

Джерело: сформовано авторами на основі літературних джерел.

тиме розвитку бізнесу, а відтак і соціально-економічному розвитку країни загалом. Наразі важливо зародити усвідомлення того, що для сучасного бізнесу головною конкурентною перевагою стає наявність потужного людського капіталу, тому бізнес має орієнтуватися на підвищення вартості робочої сили [4].

Постійне скорочення дії традиційних для України чинників набуття конкурентних переваг за рахунок отримання преференційних умов ведення бізнесу або використання дешевих матеріальних ресурсів має підвищувати зацікавленість українських компаній у конкуренції на основі моделі "дорогої" робочої сили, що передбачає гідну оплату праці.

Така постановка питання повністю відповідає сучасній ідеології соціальної відповідальності бізнесу. Досвіджуючи цю проблематику, ми виявили необхідність наступного набору параметрів і індикаторів соціального аудиту на загальнодержавному рівні (табл. 1). Проте подібні дослідження можуть служити прикла-

дом ефективного використання фрагментів інформації для отримання лише часткової картини соціальної ситуації.

Повна картина могла б бути отримана при впровадженні стандартизованих методик соціального аудиту, що передбачає: по-перше, розробку критеріїв оцінки ситуації на підприємстві, території, по-друге, розробку стандартів соціальної відповідальності як на підприємстві, так і на території [3, с. 188].

Реалізація концепції соціального аудиту в довгостроковій перспективі дозволить оптимізувати процеси управління, прийняття управлінських рішень, як на мікро-, так і на макрорівнях [2].

Усі методи проведення внутрішнього соціального аудиту за змістом прийнято розділяти на три групи: організаційно-аналітичні, соціально-психологічні та економічні методи. Організаційно-аналітичні методи ґрунтуються на аналізі кадрової документації та звітності за аналізований період, а також найважливі-

ших трудових показників, які свідчать про результативність діяльності організації та її персоналу. Водночас із загального числа показників з праці слід виділити тільки ті, які найбільшою мірою впливають на ефективність функціонування організації. Джерелами цієї інформації служать документація і звітність організації.

Соціально-психологічні методи передбачають проведення соціологічних опитувань, анкетування, індивідуальних і колективних бесід, інтерв'ювання працівників різних категорій. Це також методи спостереження, експерименту, діагностичні методи (тести, анкети, соціометрія). Діагностичне дослідження дозволяє зробити висновок про ступеня ефективності діяльності організації і про способи вдосконалення. Ця група методів найбільш результативна для оцінки задоволеності роботою в організації, ставлення співробітників до своєї роботи, взаємовідносин у колективі, мотивації до праці, ефективності діяльності керівництва і системи оплати праці і т.д. Економічні методи дозволяють шляхом порівняння економічних і соціальних показників діяльності організації з законодавчо встановленими нормами і нормативами або з середніми (кращими) по групі аналогічних організацій показниками оцінити: конкурентоспроможність організації на ринку праці; ефективність функціонування кадрових служб; ефективність самого аудиту персоналу.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Таким чином, можна зробити висновок, що соціальний аудит є одним з найважливіших факторів збільшення ефективності діяльності підприємства [3].

Проведення соціального аудиту на мікрорівні дає такий ефект:

- скорочує операційні витрати;
- покращує імідж і репутацію, адже, лише близько 1/3 ринкової вартості підприємства відображаються в балансі, інше — імідж, репутація, організація праці, ноу-хау і т.д.;
- підвищує продажі і лояльність споживачів;
- знижує плинність.

Крім того, соціальний аудит є багатовекторним поняттям, що сприятиме розвитку бізнесу, а відтак і соціально-економічному розвитку країни загалом.

Проте соціальний аудит, навіть з урахуванням його подальшого вдосконалення, звичайно, не вирішить сучасних соціальних проблем. Однак його по праву можна розглядати як своєрідну соціальну інновацію, здатну з часом трансформуватися в дієвий механізм регулювання соціально-економічних процесів в умовах глобалізації.

Література:

1. Мельник С. В. Концепція формування національної моделі соціального аудиту [Електронний ресурс]. — К. — Режим доступу: <http://www.lir.lg.ua/koncept.htm>
2. Сисоєва І. Особливості аудиту облікової політики підприємств. Галицький економічний вісник. 2007. Вип. 4 (15). С. 188—192.
3. Sysoieva I., Balaziuk O., Pylypenko L. Modelling of enterprise's accounting policy: theoretical aspect Baltic Journal of Economic Studies, Volume 5 Number 1. Riga: Publishing House "Baltija Publishing", 2019, 256 pages. P. 188—194. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-1-188-193>.
4. Туркин С. Социальный аудит компаний [Электронный ресурс]. Управление компанией. 2004. № 8. — Режим доступа: <http://www.cfin.ru/press/zhuk/2004-8/15.shtml>
5. Решетніченко А., Маматова Т. Соціальний аудит в управлінні суспільством. Актуальні пробл. держ. упр.: Зб. наук. пр. — Д.: Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. УАДУ, 2003. Вип. 1 (11). С. 80—88.

6. Barrett R. Liberating the corporate soul: Building a visionary organization. Boston, Buttenvorth-H Heinemann, 1998.

References:

1. Mel'nik, S.V. (2015), "The concept of forming a national model of social audit", available at: <http://www.lir.lg.ua/koncept.htm> (Accessed 01 Nov 2019).
2. Sysoieva, I. (2007), "Features of audit of accounting policies of enterprises", Galits'kiy ekonomichnyi visnik, vol. 4 (15), pp. 188—192.
3. Sysoieva, I. Balaziuk, O. and Pylypenko, L (2019), "Modelling of enterprise's accounting policy: theoretical aspect", Baltic Journal of Economic Studies, vol. 5, no. 1, pp. 188-194, available at: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-1-188-193> (Accessed 01 Nov 2019).
4. Turkin, S. (2004), "Social audit of companies", Upravlenie kompaniey, vol. 8, available at: <http://www.cfin.ru/press/zhuk/2004-8/15.shtml> (Accessed 01 Nov 2019).
5. Reshetnichenko, A. and Mamatova, T. (2003), "Social audit in the management of society", Aktual'ni probl. derzh. upr., vol. 1 (11), pp. 80—88.
6. Barrett, R. (1998), Liberating the corporate soul: Building a visionary organization, Buttenvorth-H Heinemann, Boston, USA.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2019 р.

ІНВЕСТИЦІЇ. ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

www.investplan.com.ua

Виходить 24 рази на рік

Видання включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІКИ та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Передплатний індекс: 23892